

Turizm Akademik Dergisi

Tourism Academic Journal

www.turizmakademik.com

Yoksulluğun Metalaşması: Gecekondu Turizmi Üzerine Kavramsal Bir Bakış Açısı*

Çağla Aslı GÜLDURAN^a, Arzu AKDENİZ^{**b}

^a Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, MUĞLA

E mail Adresi: caaglasli87@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3364-457X

^b Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksekokulu, Seyahat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, MUĞLA

E mail Adresi: agurdogan@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0649-4374

Öz

Ekonomik koşullarda yaşanan iyileşme ve ülkelerarası ekonomik dengesizlikteki büyüme bireyleri kendilerinden farklı ekonomik koşullarda yaşam mücadelesi veren bireylerin hayatına karşı ilgi göstermesinin sebeplerinden biridir. Son yıllarda özellikle Küresel Güney'de ortaya çıkan gecekondu mahallelerinde zor şartlarda yaşayan insanlara ve onların hayatlarına doğru uzanan deneyimsel bir seyahat türü ortaya çıkmıştır. "Slum tourism", "ghetto tourism", "poverty tourism", "reality tours" ve "favela tours" gibi kavramlar uluslararası yazında yerini almıştır. Ulusal yazında gecekondu turizmi, varoş turizm, yoksulluk turizmi ve varoş turu gibi kavramlar üzerine sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu turizm şeklinin yoksulluğun azaltılmasında önemli rolü olduğu aynı zamanda ziyaret edilen bölge için ötekileştirme tehlikesi ortaya çıkardığı tartışmaları devam etmektedir. Karanlık turizm şemsiyesi altında da ele alınan gecekondu turizminin etik olup olmadığı üzerine tartışmalar, yoksul yanlı turizm karanlık turizm, sorumlu turizm gibi kavramlarla olan ilişkisi, olumlu ve olumsuz sosyo-kültürel etkileri açısından gecekondu turizmi kavramının irdelenmesi gerekliliği bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Gecekondu turizmi dünyadan örneklerle ele alınmış ve Türkiye'de talep ve arz üzerine değerlendirme yapılmıştır. Türkiye'de önemli tarihi ve mimari mirasa sahip olan Tarlabası, Dolapdere, Balat, Çinçin ve Kadifekale gibi mahalleler gecekondu turizmi açısından incelenmiştir. Kentleşme sürecinde gecekondu turizmi kavramının önemine ilişkin değerlendirme yapılmıştır.

The Commodification of Poverty: A Conceptual Perspective on Slum Tourism

Abstract

The improvement in economic conditions and the growth in international economic imbalance are one of the reasons why individuals who struggle to survive in different economic conditions show interest in their lives. In recent years, an experiential travel type has emerged that extends to people living in difficult conditions and their lives, especially in the slums that have emerged in the Global South. Concepts such as "slum tourism", "ghetto tourism", "poverty tourism", "reality tours" and "favela tours" have taken their place in the international literature. A limited number of studies have been conducted on concepts such as slum tourism, suburban tourism, poverty tourism and suburban tour in the national literature. It is still argued that this form of tourism plays an important role in reducing poverty and at the same time poses the danger of marginalization for the visited region. The main purpose of this study is to examine the concept of slum tourism in terms of its relationship with concepts such as pro-poor tourism, dark tourism, responsible tourism, and its positive and negative socio-cultural effects. Slum tourism has been handled with examples from the world and an evaluation has been made on demand and supply in Turkey. Neighborhoods such as Tarlabası, Dolapdere, Balat, Çinçin and Kadifekale, which have important historical and architectural heritage in Turkey, have been examined in terms of slum tourism. An evaluation has been made regarding the importance of the concept of slum tourism in the urbanization process.

Keywords: Slum tourism, Ghetto tourism, Poverty tourism, Pro-Poor Tourism.

JEL CODE: Z32

Makalenin Geçmişi:

Gönderim Tarihi : 14.11.2021

Birinci Düzeltme : 28.02. 2022

İkinci Düzeltme : 29.03. 2022

Kabul : 24. 08. 2022

Makale Türü : Kavramsal Makale

Çağla, A. & Akdeniz, G. A. (2022). Yoksulluğun Metalaşması: Gecekondu Turizmi Üzerine Kavramsal Bir Bakış Açısı, Turizm Akademik Dergisi, 9 (2), 463-475.

* Bu çalışma Ulusal Turizm Kongresi'nde (UTK21) sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Bu çalışmada doküman incelemesi yapıldığı için etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

** Sorumlu yazar e-posta: agurdogan@mu.edu.tr

GİRİŞ

Son dönemlerde tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarında meydana gelen değişimler, turizm türlerinin de farklılaşmasına sebep olmuş ve klasik turizm türlerinin yanında alternatif turizm türlerinin çoğalmasına imkân sağlamıştır. 1990'lı yılların başından beri dünyada yaşanan savaşlar, toplu ölümler ve doğal afet gibi olaylar, insanların bu yerlerle ilgili merak ve ilgilerinin artmasına ve bu yerlere ziyaret etmelerine sebep olmuştur. Bu ziyaretler, literatüre karanlık turizm, keder turizmi, savaş alanları turizmi ve gecekondur turizmi gibi birçok turizm türünün temelini atılmasını sağlamıştır (Lenon & Foley, 2001).

Gecekondur turizmi, niş bir turizm türü olmasına rağmen, medyadaki tartışmalarla desteklenen dünyanın her yerinden araştırmacılar, eleştirmenler ve destekçileri ile halkın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bu bağlamda gecekondur turizmi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Gecekondur turizmini eleştirenler yerel halkın röntgenicilik ve sömürü ile karşı karşıya kaldığını iddia edilmektedir. Gecekondur turizmini savunanlar açısından ise yerel halkı ve destinasyonu kalkandıran yapısının olduğu ileri sürülmektedir. Fayda ve zararları konusunda farklı görüşlerin bulunması ancak doğru bir tur yönetimi yaklaşımı ile faydaların artırılmasında ortak bir görüşün hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, gecekondur turizminin en tartışmalı yönünü oluşturmaktadır. Gecekondur turizmi, günümüz insanının tatile çıkma anlayışına farklı bir bakış açısı kazandırmış, kimi insanların kötü yaşam koşullarını görüp ister ibret alıp hallerine şükretmek, ister o insanların hallerini görüp onları küçümseyerek kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayarak yaşanan yoksulluğun bir ürün (meta) haline dönüştürülüp bundan turistik ürün olarak faydalanılmasını sağlamaktadır.

Gecekondur turizmi kavramsal bakış açısıyla nedir? ne değildir? sorusu çalışmanın sorunsalıdır. Bu sorunsaldan hareketle, Türkiye'de ve Dünya'da bu turizm türünün nasıl algılandığı ve yapılan uygulamaların neler olduğunu belirlemek, çalışmanın diğer alt sorunsalı olarak ifade edilebilir.

Çalışmada, "yoksulluğun metalaşması" adı altında, gecekondur turizminin Türkiye'de ve Dünya'da nasıl ortaya çıktığı, arz ve talebin nasıl oluştuğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, konuyla ilgili literatür taraması yapılarak, bu turizm türünün alan yazına olan katkısı ve çerçevesinin çizilmesi öngörülmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular bu turistik ürün ile ilgili kavramsal çerçevenin çizilmesine katkı sağlama ve tüketici tarafından nasıl algılanıp yol aldığı görebilme fırsatını sağlaması açısından önem taşımaktadır. Özellikle, Yıldız ve Yıldız'ın 2018 yılında yapmış olduğu çalışmada, turizm türlerinin aksine

gecekondur turizmi beraberinde bir takım tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların sonucunda, temelde iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Güzel vd. 2020 yılındaki çalışmasında ise, yerel halkın gecekondur ziyaretçilerine karşı tutumları nitel araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Ele alınan bu çalışma, işlenen birçok çalışmada anahtar kelime açısından aynı gibi görünse de Türkiye'de ve Dünya'da nasıl ortaya çıktığını belirlemek açısından farklılık arz etmektedir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmaya, yöntem açısından bakıldığında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama tekniklerinden ise doküman (belge) incelemesi yapılarak ilgili konu hakkında derinlemesine bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Doküman incelemesinde genel olarak amaç, çalışmanın hangi bağlamda yürüyeceğinin ve özellikle süregelen çalışmalardan sentez yoluyla hangi boşlukların doldurulmak üzere hedef alındığının gösterilmesidir. Yapılan taramanın derinliği de yapılacak çalışmanın tipine göre değişiklik gösterebilmektedir (Koroğlu, 2015). Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım & Şimşek, 20005). Literatür taraması, bir akademik çalışmanın başından sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Araştırma süresince her ne zaman yeni tanım, bilgi, örnek ve yaklaşımlara ihtiyaç duyulsa farklı çerçevelerde de olsa literatür taramasına ihtiyaç duyulur (Demirci, 2014). Çalışmada, konu ile ilgili derinlemesine alan taraması yapılarak gecekondur turizminin kavramsal açıdan çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, konuyla ilgili geçmiş çalışmalar 2000 yılı ve sonrası açısından incelenmiş ve elde edilen veriler değerlendirilerek sonuca ulaşılmıştır.

Araştırma sorularına bakıldığında;

- Gecekondur turizmi kavramsal bakış açısıyla nedir? ne değildir?
- Türkiye'de ve Dünya'da bu turizm türü nasıl algılanmaktadır? ve bu alanda yapılan uygulamalar nelerdir?

sorularına cevap bulabilmek çalışmanın diğer alt araştırma problemlerini oluşturmaktadır.

Gecekondur Turizminin Ortaya Çıkışı

Gecekondulaşma süreci İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı ve plansız büyüme ile başlamıştır. Yaşanan iç göçler ve bu doğrultuda plansız yerleşmeler kentliler ve dar gelirli konut sorunu yaşamaya itelemiştir (Turgut Yıldız, 2005). Birleşmiş Milletler, gecekondur kavramını, insanların güvensiz konut statüsüne sahip olduğu

bir yer olarak tanımlanmaktadır. Gecekondu bölgeleri, güvenli su ve sanitasyona yetersiz erişim, başarısız inşa edilmiş konutlar ve aşırı kalabalık ile karakterize edilmektedir (Nisbett, 2017). Türkiye’de 20.07.1996 tarihli 775 Sayılı Gecekondu Yasası’nda gecekondu, “*tapusuz ve izinsiz arsalar üzerine ruhsatsız ve yasa dışı konut inşaatı*” olarak tanımlanmaktadır (Çakır, 2011). Brezilya’da özellikle Rio De Janeiro’da gecekondu yerleşmeleri *Favela-Bairro* (Gecekondu Yerleşimi-Mahalle) olarak ifade edilmektedir. 1980’li yılların sonrasında yönetim tarafından yapılan düzenlemelerin de etkisiyle ve 2000’li yılların başında daha sosyal, ekonomik olarak heterojen bir form almıştır (Freire-Medeiros, 2009). Gecekondu kavramı ile ilgili olarak “Slum” özellikle bir şehrin çok fakir ve kalabalık bir bölgesi ve çok düzensiz ve kirli yer olarak tanımlanırken, “Ghetto” kavramı, *belirli bir ırk veya dinden insanların bir arada ve diğer insanlardan ayrı olarak yaşadığı bir şehrin, çok fakir bir bölgesi, geçmişte Yahudilerin yaşaması için ayrılan şehir, toplumun veya grubun herhangi bir nedenle ana kısmından ayrılmış bir kısmı* olarak tanımlanmaktadır (Cambridge Dictionary, 2021a-b).

Son yıllarda giderek artan ilgiyle turistler sadece gerçek hayatla karşılaşmak değil, bizzat gerçekliği tatmak için standart turist güzergahının dışına çıkmaktadır. Gecekondu turları yapılan turların motivasyon kaynağının sadece gerçek hayatla buluşmak olduğu görüşü geçerliliğini yitirmektedir. Bu durum turizmin en eski formlarına geri dönüşe benzemektedir. Artık turistler için tatil kavramı sadece dinlenme ve rahatlama değil farklı kültürlerin ve hayatların içine girmektir. Bu açıdan gecekondu turları erişilmesi zor manzaralara erişme, insanların gerçek hayatta nasıl yaşadıklarını ve günlük olarak hangi zorluklarla karşılaştığı hakkında bilgi edinme fırsatı sunmaktadır (Dyson, 2012).

Steinbrink (2012:213) gecekondu turizmini, “*Ötekilerin yoksulluğuna turist bakışı*” olarak tanımlamaktadır. Turizmin ekonomik etkisine istinaden yeni ve farklı biçimlerde sürekli olarak devam eden farklılığın ve değişimin bir sonucu olarak ortaya yeni turizm çeşitleri çıkmaktadır. Yoksul alanlara, gecekondu turları yapılan seyahatler 1990’lı yıllarda ortaya çıkmış (Rolfes, 2010), özellikle o yıllarda Rocinho ve Rio De Janeiro’ya “*favela*” olarak adlandırılan gecekondu mahallelerine özgü turlarla başlamıştır. Bu bölgelere her ay 3 binin üzerinde turist tarafından ziyaretin gerçekleşmesiyle *turistik favela* paradigması ortaya çıkmıştır (Freire-Medeiros, 2009: 580).

Yabancı yazında 2006-2007 yıllarında yerini aldığı ancak 2008 yılında yapılan SlumDog Millionaire isimli Oscar Ödüllü film ve City of God isimli film ile daha fazla insan tarafından ilgi gördüğü (Dyson, 2012; Rolfes, 2010; Ma, 2010; Freire-Medeiros, 2009) ifade edil-

mektedir. Yazında gecekondu turizmi (Ma, 2010; Dürr ve Jaffe, 2012; Nisbett, 2017; Toker, 2019; Yıldız & Yıldız, 2018; Güzel, İşçi & Bağcı, 2020), varoş turizmi (Akgün Gültekin, t.y.), yoksulluk turizmi (Rolfes, 2010) olarak kullanımı tercih edilmekte hem ulusal yazında hem de uluslararası yazında net bir isimlendirmenin olmadığı görülmektedir.

Crompton’a (1979) göre bireyler tatil için gitmek istedikleri destinasyonu sosyo-psikolojik güdülerine göre seçerler. Dolayısıyla; bu güdüler gevşeme, öz değerlendirme, rutinden kaçış, sosyal etkileşim, prestij gösterisi, ilişki geliştirme, keşif ve kültürel motiflerdir (eğitim ve yenilik gibi). Turizm faaliyeti her zaman zevk ve eğlence ile ilişkilendirilmesine karşın, bu turizm türü alışlagelmiş turizm türlerinden farklı olsa da olağanüstü bir turizm türü olarak görülmemiştir. MacCannel’e (1999) göre, post-modern turizm döneminde bireyler kitle turizmini reddediyor ve bireysellik arıyorlardı. Ayrıca, modern turizmde, turistik yerlerin gerçekliğine dikkat çekmek için bir eğilim vardı. Bu nedenle turistler, sanayileşmiş batı dünyasının özgünlüğünden ve yüzyselliğinden kaçmak için kırsal ve/veya gelişmemiş bölgelere seyahat etme olasılıklarını arttırmıştır. Gecekondu turları ziyaret etmenin bir yaygın nedeni de kültürel çeşitliliği deneyimlemektir (Crompton, 1979; MacCannel, 1999’dan aktaran Bulgakova, 2016).

Karanlık Turizm, 1996’dan beri turizmde uzman çalışma alanı olarak işlenmektedir. Ölüm, ıstırap, ziyaret ve turizm yüzyıllardır birbiriyle ilişkili olmasına rağmen, 1996’da Lennon ve Foley tarafından “Karanlık Turizm: ölüm ve felaketin çekiciliği” ismiyle tanımlanmış ve kategorilere ayrılmıştır (Lennon, 2017). Karanlık turizm, ölüm, ıstırap, talihsizlik veya ürkütücü olarak görünen gerçek veya yeniden yaratılmış yerleri ziyaret etmeyi içeren turizm türü olarak tanımlanmaktadır. Savaş, afet, ölüm ve vahşetin yaşandığı alanlar karanlık turizmde ziyaret edilendir (Fonseca, Seabra & Silva, 2016). *Turistlerin yoksulluk içinde yaşayan insanları görmek için daha az gelişmiş bölgelere seyahat etmesi* olarak ifade edilen yoksulluk turizmi (Delic, 2011: s.1), karanlık turizm (dark tourism) olarak da kabul edilmektedir (Rolfes, 2010; Delic, 2011; Freire-Medeiros, 2009; Frenzel, Koens & Steinbrink, 2012; Frenzel, Koens, Steinbrink & Rogerson, 2015; Frenzel, 2013; Çelik, 2017; Alili, 2017; Ak Çetin, 2020). Freire-Medeiros (2009), gecekondu turizmi ile ilgili yaptığı incelemede gerçeklik turları (reality tours) olarak satılan gecekondu turizmi ürünlerini sosyal ve karanlık turlar şeklinde sınıflandırarak incelemektedir. Sosyal turlar, kitle turizminin yıkıcı etkilerine karşı özgünlük ve katılımı desteklemektedir. Karanlık turlar ise, turistlerin macera, benzersizlik ve alışılmadık dışında deneyimler kazanma ihtiyacına hizmet etmektedir (Rolfes, 2010). Gecekondu sakinlerinin yaşam alanlarına bire-

bir müdahale ve izinsiz bir gözlem gerçekleşmektedir. Bu noktada röntgencilik kavramı ile eleştirildiği görülmektedir (Freire-Medeiros, 2009).

Yoksulluk, sefalet ve yoksullaşma alanlarını seyretmek amacıyla cazibe merkezleri anlamına gelen gecekondu turizminin tüketimine yönelik talebin artması, az sayıda seçilmiş insanın nasıl hareket ettiğini gördüğü “Sosyal Darwinizm mantığına” yardımcı oluyor gibi görünmektedir. Son on yılda, gecekondu turizmi yoksulluğun ilerlemesini yavaşlatmamış, aksine çoğaltmıştır. Sömürgecilikten sanayi devrimine kadar, statükonun korunması için yoksulluk sorununun tekrarlandığını ifade etmiş, küresel finans seçkinleri egzotik arkeolojik kalıntıları ziyaret ederken, binlerce göçmen Avrupa’ya varışlarında disipline edildiğini belirtmiştir. “Disiplinli” terimi, on dokuzuncu yüzyılın sonunda ABD’ye gelen deniz aşırı göçmen işgücünün katı, yeniden eğitim ve kontrol kalıplarına tabi olduğunu belirtmek için kullanılmıştır. Kendi kaderini tayin etme, kalkınma ve özgürlük gibi bazı kültürel değerler, modern kapitalizmin genişlemesinin kavramsal platformu olarak görülmektedir (Bauman, 2000’den aktaran Korstanje, 2019).

Çağdaş gecekondu turizmi, güvensizlik ve yabancılığı macera ve zevke dönüştürmeye dayanmakta, günümüzde yaygınlaşmaya devam etmekte ve marjinalleşmiş kentsel alanlar tüm dünyada metalaştıkça çeşitlenmektedir. Gecekondu turizmi, kitle turizmine karşı olarak ortaya çıkardığı yeni tartışma ortamıyla beraber, kişiselleştirilmiş Post-Fordist turist arzuları doğrultusunda ortaya çıkmıştır (Dürr & Jaffe, 2012). Bianca Freire-Medeiros (2013) *Touring Poverty* isimli kitabında, Rio De Janeiro’da neden insanların turistik gezilerine gecekondu eklediğini, yoksulluk turizminin karmaşıklık, eşitsizlik, sefalet, boş zaman, tefekkür ve etkileşim gibi kavramlarla olan ilişkisini ve yoksulluğun rasyonel tüketimin bir nesnesi olarak turistik gezi haline dönüşünü açıklamaktadır. Yoksulluğun metalaşması, turist taleplerindeki değişimle birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkan yoksulluk turizmi, gerçeklik turlarının ilgi görmesi sonucu bir turizm türü olarak görülmeye başlanmış ve gecekonduları egzotik, tehlikeli, havalı ve heyecan verici olarak yansıtan filmlerin bu süreçte etkisi olmuştur (Freire-Medeiros, 2014; Pinho, 2016).

Turizm sektöründe, ulusal hükümetler ve bağışçılar, turizm gelişiminde özellikle yoksulların ihtiyaçlarını ve fırsatlarını dikkate almadan, genel olarak özel sektör yatırımını, makroekonomik büyümeyi ve döviz kazançlarını teşvik etmeyi amaçlamışlardır. Bağışçı destekli turizm master planları, altyapı oluşturmaya, özel yatırımları teşvik etmeye ve uluslararası turistleri çekmeye odaklanmış, yatırımcılar, genellikle ulus-

lararası şirketler ve kârları genellikle yurt dışına veya büyükşehir merkezlerine geri gönderilen yerel seçkinlerden oluşmuştur. 1980’lerin ortalarından günümüze, karar vericiler, uygulayıcılar ve savunucular arasında yeşil turizm, eko-turizm ve toplu turizmine ilgi hızla artmıştır (Ashley, Boyd & Goodwin, 2000). Toplum turizmine artan ilginin yanında Harrison’ın yoksul yanlı turizm (PPT) eleştirisi memnuniyetle karşılanmaktadır, çünkü uygulamalarında farklı olmalarına rağmen PPT uygulayıcıları ile Kalkınma akademisyenleri arasında bir bağlantı oluşturmaktadır. Yoksul yanlısı turizm yaklaşımı, Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanından gelen bir meydan okumaya yanıt olarak geliştirilmiştir. Ancak, buradaki zorluk, turizmin yoksulluğun ortadan kaldırılmasına nasıl katkıda bulunabileceğini belirlemektir. Önemli olan “turizmin büyük ölçüde özel sektör faaliyeti olarak var olduğu bir yerde, bir destinasyondaki turizm sistemi yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkı sağlamak için nasıl kullanılabilir?” sorusuna cevap bulabilmektir. Başından beri yoksul yanlı turizm (PPT), turizmin gelişmekte olan ülkelerde ve genellikle çok sayıda turizmin olduğu bölgelerde fakir insanların var olduğunu kabul etmiştir. “Gelişmekte olan ülkelere yönelik mevcut turizmin nasıl iyileştirilebileceği ve yerel sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkılarını en üst düzeye çıkarmak için yeni turizm gelişmelerinin nasıl planlanabileceği” üzerinde durulması gereken önemli bir konudur (Goodwin, 2008). Yoksulluğun hafifleticisi olarak turizme odaklanmak yeni bir konu olmamakla birlikte yoksul yanlı turizm yaklaşımlarının destinasyonda ikamet eden yoksul sakinlerle turizm işletmeleri arasındaki bağlantıyı daha ahlaki bir bakış açısıyla sunmaktadır (Harrison, 2008). Gecekondu turizminin seyahat edenler ve sağlayıcılar tarafından sadece farklı deneyim yaşamak ve yaşatmak olarak algılanması, bölge sakinlerine fayda sağlamaması ve hatta rahatsızlık verici olması durumunda gecekondu turizminin etik ihlali dikkat çekmektedir. Bu durumda gecekondu turizmi yoksul yanlı turizmden uzaklaşmaktadır.

Dünyadan örnekler ve Türkiye’de arz ve talep yönünden değerlendirme

Gecekondu turizminin en popüler olduğu ülkeler Güney Afrika (Kasaba Turları), Hindistan (Gecekondu Turları) ve Brezilya (Favela Turlar) aynı zamanda aşırı servet eşitsizliğine sahip yerlerdir (Monroe ve Bishop, 2016). Aşağıda verilen tabloda dünyadan örneklerle en çok bilinen gecekondu turizmi destinasyonları yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Dünyadan Gecekondu Turizmi Örnekleri

Ülke	Mahalle	Özellik	Kaynak
Endonezya	Cakarta	Jakarta, Güneydoğu Asya'nın en büyük şehridir. Ancak kentsel çevre kirliliği ve yoksullukla ilgili çok ciddi ve acil sorunlara sahiptir. Cakarta'nın gösterişli alışveriş merkezlerinin ötesinde arka sokaklardaki yoksulluk Gizli Cakarta Turlarını ortaya çıkarmıştır.	Edelman & Gunawan (2020); Damon (2009)
Kenya	Nairobi (Kibera)	Kibera, Afrika'nın en büyük gecekondu mahallesi olarak 10 yılı aşkın süredir gecekondu turistlerini ağırlamaktadır. 2.5 km bir alanda 250.000 kişinin birlikte yaşadığı mahallede açık kanalizasyon ve yoksulluk görüntüleri turistlerin uğrak noktası olarak Kibera'yı ilgi çekici hale getirmiştir.	El-Sherbiny (2018)
Mısır	Kahire	Kahire, Mısır için önemli destinasyonlardan biri olmasına rağmen lüks tatil yerleşimlerinin çok yakınında çöp dağları ile Çöp Şehri Kahire olarak adlandırılmaktadır. Mukattam Tepelerinin eteklerinde 60.000 nüfuslu gecekondu mahallesi, Garbage Dreams isimli belgesel filmin yayınlanmasıyla ilgi görmüş ve turist çekmeye başlamıştır.	Dailymail.co.uk; Atlasobscura.com
Hindistan	Dharavi	Asya'nın en büyük gecekondu mahallesi olarak anılmaktadır. Aynı zamanda şekli ve önemi itibarıyla Mumbai'nin Kalbi olarak adlandırılmıştır. Yaklaşık olarak 5 milyon insanla yüksek gecekondu oranına sahiptir. Bu nedenle "Slumbai" olarak yeniden adlandırılmıştır. Yıllık olarak yaklaşık 15.000 üzerinde turist bölgeyi ziyaret etmektedir.	Dyson (2012); Laingsingh (2019)
Brezilya	Sao Paulo	Sao Paulo Brezilya'nın başlıca şehirlerindedir. Yaklaşık 20 milyon nüfusa sahip olmasına rağmen varoş nüfusun haricinde 11.4 milyon kişi yaşamaktadır. Nüfusun çoğunluğunu varoş kesim oluşturmaktadır. Bu bölgelere yaşanan göçler sonucunda favela adı verilen gecekondu yapılanmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Sao Paulo favelaları her yıl yaklaşık olarak 50.000 turist ağırlamaktadır. Sao Paulo'da en çok ziyaret edilen favelalardan biri Rio De Janeiro'dur.	T.C. Ticaret Bakanlığı (2021); Francisco (2019)

Kaynak: Yazarlar tarafından belirtilen kaynaklardan elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur.

Dünyada yoksullukla mücadele eden birçok ülkede özellikle yığılaşmış şehirlerde (Dharavi-Hindistan; Kahire- Mısır vb.) gecekondu turizmi yoksulluğun azaltılmasında ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında yerel politika yapımcılar tarafından giderek daha fazla önemli hale gelmiştir. Literatür incelendiğinde yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak gecekondu turizminin irdelendiği çalışmalar (Mekawy, 2012; Delic, 2011; Frenzel, 2013; Meschkank, 2010; Macanas, 2019) mevcuttur.

Türkiye 1950'li yıllardan sonra gecekondulaşma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır (Turgut Yıldız, 2005). Özellikle 1990'lardan sonra (Güneydoğu'da yaşanan silahlı çatışmalar) göç dalgaları büyük kentlerde yoksul kesimi artırmış ve kentlerde gettolaşmış (slummification) mahalleleri ortaya çıkarmıştır (Adaman & Keyder, 2007). Yukarıda Tablo 2'de Ankara, İstanbul ve İzmir gibi önemli büyük şehirlerde en çok bilinen gecekondu mahallelerine örnekler verilmektedir. En çok bilinen

gecekondu turizmi destinasyonlarının ortak noktaları incelendiğinde metropol ve büyükşehirlerde yürüme mesafesinde konumlanması, yoksulluk ve lüksün birlikte görülebildiği, göç hareketleriyle ortaya çıkmış farklı etnik kökenlerin varlığı, yoksulluk, kirlilik, suç, uyuşturucu ve şiddet ile anılmaları olduğu görülmektedir. Diğer gecekondu yerleşimlerinden farklı olarak gettolaşmış ve ayrılmış oldukları dikkat çekmektedir. Türkiye’de Çiçin, Balat, Tarlabası ve Dolapdere gibi mahalleler daha güvenli yaşanabilir mekânlar haline getirmek amacıyla yeniden yerleştirme ve soylulaştırma (gentrification) uygulamalarıyla bir dönüşüm yaşamaktadır. Türkiye’de gecekondu turizminin özellikle İstanbul’da yapıldığı görülmektedir. Birçok seyahat acen-tesi günübirlik “arka sokak” turları düzenlemektedir.

İstanbul’un özgün tarihi ve kültürel mirasının ötesinde gizli kalan yüzü de turlara eklenmektedir. Tarlabası, Dolapdere ve Balat gibi mahallelerde Ağır Roman, Çukur ve Paramparça benzeri film/dizilerin çekildiği (Güzel vd., 2020) görülmektedir. İzmir ve Ankara için arka sokak turlarının sistemli olarak yürütülmediğini söylemek mümkündür.

Gecekondu Turizminin Aydınlik ve Karanlık Yüzü

Gecekondu turizmi, Brezilya başta olmak üzere, Latin Amerika ve Karayip’lerde iyi bilinen örnekleriyle tüm dünyada hızla gelişmektedir. Fenomen aynı zamanda büyüyen tartışmanın odak noktası haline

Tablo 2. Ankara, İstanbul ve İzmir Gecekondu Turizmi Destinasyonları

Şehir	Mahalle	Özellik	Kaynak
Ankara	Çiçin	Ankara’nın en büyük ve Türkiye’nin en eski gecekondu mahallesi olarak bilinmektedir. Geçmişten günümüze eğitimsizlik, suç oranı, düzensiz yerleşim, yoksulluk vb. problemlerle bilinen yaklaşık 12 mahalleyi içine alan bir bölgeyi kapsamaktadır. Fuhuş, uyuşturucu ve kumar gibi olumsuzluklarla anılmaktadır.	Çobanoğlu (2015)
İstanbul	Balat	İdari sınırları 2009 çizilmiş Balat Fatih ilçesine bağlıdır. Kendine özgü mimarisi bulunmaktadır. Mimari ve özgün evler özellikle azınlıkların bulunduğu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Tarihsel seyirde “karakteristik Yahudi mahallesi” olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde ise Diyarbakır, Siirt, Sivas, Malaya ve Suriyelilerin çoğunlukta yaşadığı bir bölgedir.	Erkan & Altıntaş (2018)
İstanbul	Tarlabası-Dolapdere	Tarlabası ve Dolapdere İstanbul’da genellikle girilmeye çekinilen, suç oranı, uyuşturucu ve şiddetle anılan mahallelerden en çok bilinenleridir. İstanbul Taksim Meydanına oldukça yakın olması, lüks ve yoksulluk gibi iki zıt kavramın birleşimini gözler önüne sermektedir. Günümüzde aktif olarak Tarlabası ve Dolapdere Arka Sokak Turları düzenlenmektedir.	(https://www.dataturizm.com.tr/); (https://1001istanbul.com)
İzmir	Kadifekale	İzmir’in Konak İlçesine bağlı tarihi ve kültürel zenginliklere sahip bir mahalledir. Gecekondu semti özelliğine sahip Kadifekale, İzmir’in en çok bilinen semti olmakla birlikte İzmir’in midye üretim merkezi olarak da bilinmektedir. Mahalle yerleşimlerinde farklı illerden (çoğunluğu Mardin) gelen göçler ile gettolaşma eğilimi dikkat çekmektedir. Etnik kökenlerin çatışması nedeniyle oluşan tehlikeli semt algısı nedeniyle gecekondulaşmadan “slum” a benzer bir dokuya sahip olmuştur. Bu nedenle tehlikeli ve girilmemesi gereken mahalle olarak algılanmaktadır.	Çetin (2011); Türkiye Kültür Portalı (2021)

Kaynak: Yazarlar tarafından belirtilen kaynaklardan elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur.

gelmiştir. Gecekondu turizminin yoksulluğun azaltılması üzerine etkisi, röntgencilik sorunu ve etik sömürü (istismar/kötüye kullanma) olup olmadığı üzerine tartışmalar sürmektedir. Gecekondu turizmi, yoksulluğu, sefaleti ve şiddeti bir turizm ürününe dönüştüren, hem özgeciliğe hem de röntgencilğe (voyeurism) dayanan, güç, eşitsizlik ve öznelliği gündeme taşıyan karmaşık bir olgudur. Gecekondu sakinleri ve turist arasındaki karşılaşma, önceden var olan ulusal, sınıfsal ve ırksal eşitsizliklere dayandırılmaktadır. Küresel eşitsizliğe vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda metalaşan kentsel yoksulluklar gözler önüne serilmektedir (Dürr & Jaffe, 2012). Gecekondu turizminde çelişkili olan özellikler suç, uyuşturucu ve şiddettir. Bu üç özellik turizm çekiciliği açısından itici olmasına rağmen, gecekondu turizminde tekrar tekrar gözlemlenmek istenen özellikler olarak dikkat çekmektedir (Ralfes, 2010).

Yoksulluğun veya fakirliğin turistik bir cazibe olarak pazarlanması etik açıdan röntgencilik ve onursuz/

sakinleri üzerine yaptığı ampirik çalışmada, sakinlerin gecekondu turizminde turist ile etkileşiminin olmadığını, bu turlardan en çok faydanın tur operatörlerine sağlandığı (zenginlik ve fakirlik arasındaki uçurumun daha da arttığı), Kibera destinasyonunda gerçekleşen gecekondu turlarının sakinler için fayda sağlayıcı özelliğinin olmadığı, destinasyonun ve yerel halkın daha da gelişmesi için bir fırsat yaratmadığını tespit etmiştir. Norah (2018) makalesinde gecekondu turizmüne yönelik savunma ve eleştirileri sınıflandırmıştır. Gecekondu turizmüne yönelik bu savunma ve eleştirilere Tablo 3'de yer verilmektedir.

Gecekondu turizmi eleştirileri, safari turları, hayvanat bahçesi turları, olumsuz geziler, yoksulluk turları, fakirlik, sosyal bungee-jumping, röntgencilik veya sömürü gibi olumsuz sloganlarla yapılmaktadır. Yoksulluğun bir meta olarak ticari bir form kazanması nedeniyle negatif bir gezi olarak tanımlanmaktadır (Meschkank, 2010). Bu turlarda genel olarak yoksulluk

Tablo 3. Gecekondu Turizmine İlişkin Savunma ve Eleştiriler

Savunmalar	Eleştiriler
Yoksul bölgelerde yaşayan yerliler için istihdam yaratıcı iş uygulamaları yaratması,	Başkalarının yoksulluğundan kar elde etmekten öte değildir,
Yoksulluğun fark edilir olması ve belki yardım etme isteği oluşturması,	Sömürücü ve röntgencidir,
Birçok turun karlarının bir bölümünü yoksul bölgeye bağışlaması,	Yerli halkın teşhir edilmekten rahatsız olabileceği,
Bölgede artan turizm faaliyetlerinin yerel halka ek gelir yaratması,	Çoğu turistin fayda sağlamaktan ziyade sadece izlemek niyetiyle gelmesi,
Bölgede hem turistler hem yerel halk için altyapının iyileştirilmesi.	Yoksulluğun ve gecekondu yaşam koşullarının önemsizleştirilmesi.

Kaynak: Norah. (2018). Travel research: How do locals feel about the practice of slum tourism? <https://independenttravelcats.com/travel-research-slum-tourism-how-do-the-locals-feel-about-this-practice/>. Erişim tarihi: 23.08.2021.

olumsuz turizm olarak ağır eleştirilerle karşılaşmaktadır. Bu tür bir turizmden kazanç sağlayan tur operatörleri ve seyahat acentalarının görüşleri, gecekondu yapıları, yoksulluk, acı ve dram ile karakterize edilmemekte ve *sakinlerin güvencesiz yaşam ve çalışma koşullarıyla yaratıcı etkileşimi* olarak tanımlanmaktadır. Seyahat acenteleri ve tur operatörleri, röntgencilik, hayvanat bahçesi gezileri ve safari turu eleştirilerine karşı çıkmakta ve yapılan turların otantik, toplum temelli olduğunu ve olumsuz örneklerin bilinçli şekilde sunulduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan turları düzenleyenler ve pazarlayanlar tarafından yoksulluk turizminin tanımında özgünlük ve gerçeklik anahtar kelimeler olarak ön plandadır (Rolfes, 2010:439). Kieti & Magio (2013) tarafından Kibera (Kenya)'da gecekondu

mekânları, gerçeklik turları, gerçekliğin mekanı olarak yoksulluğun ve yaşamın içinden gerçek hayatın görünür yüzüne vurgu yapılmaktadır (Rolfes, 2010; Meschkank, 2010). Gecekondu turizminin, pazarlayanlara ve sunanlara faydasının yüksek ve yerel halka olan faydanın sınırlı oluşu dikkat çekmektedir (Rolfes, 2010; Kieti & Magio, 2013). Bir destinasyonun başarılı bir şekilde gelişimi için turizm planlaması gibi faaliyetlerde yoksul yanlı turizm oldukça önemlidir (Harrison, 2008). Etik ve ahlaki açıdan eleştirilen bir turizm türü olarak bazı araştırmalar olumsuzluklar ile birlikte olumlu yönlerine de vurgu yapmaktadır. Gecekondu turizminin savunucuları ise her ne niyetle olursa olsun eşitsizliği gözler önüne serdiğini ve tur rehberleri ve hediyelik eşya ya da zanaatçılar için de ekonomik fayda sağladığını ifade

etmektedir (Shivaraj, 2019; Monroe & Bishop, 2016).

Kieti ve Magio (2013), gecekondulara yapılan turların alternatif hayatlara ve bilinmeyene duyulan merakla ilişkilendirilerek, turların ülke ekonomisi üzerine olan pozitif etkisine vurgu yapmaktadır. Gecekondu turizmi sürdürülebilirlik için bir fırsat sunmaktadır. Turlardan sağlanan gelirin tekrar yerel halka sosyal projelerle dönmesi, yerel halkın turizmden aktif olarak pay alabilmesi, turist ve yerel halk arasındaki etkileşimin sağlanması amacıyla toplum temelli bir yaklaşımla turların yeniden yaratılması durumunda sürdürülebilir hale getirilebilir. Monroe & Bishop (2016) gecekondur turizminin daha iyi hale gelebilmesi için gecekondur turistlerine bazı önerilerde bulunmuştur. Bunlar:

- İnsanlarla etkileşim kurmak (iletişim kurmaya zorlamadan)
- Basit kıyafetler tercih etmek (saygı için)
- İnsanların mahremiyetine saygı göstermek (ev içini davetsiz izlememek)
- İnsanların yaşam alanlarına saygı göstermek (sokak ve ev önlerini kapatmamak)
- Sadaka vermemek (sosyal projelere bağış yapmak, kitap, oyuncak, çocuk bezi vb. bağışları yapmak)

İyi yürütülen gecekondur turları, ekonomik kaynakları yetersiz olan bu bölgeler ve burada yaşayan insanlar için ekonomik fayda ve sosyal hareketlilik sağlayabilir. Turların yerel halk tarafından yönetilmesi ve ziyaretçilerin hediyelik eşya, yiyecek ihtiyaçları da dâhil olmak üzere yerel halk tarafından üretilen ürünleri satın alması sağlanabilir. Bu durum, hem yoksulluk algısının değişmesine hem de bölgenin siyasi olarak tanınmasına yardımcı olacaktır. Kötü yönetilen ve organize edilen turlar, röntgenci ve sömürücü olacaktır (Monroe & Bishop, 2016). Delic (2011) ise gecekondur turizminin iyileştirilmesi için altı yol önermektedir:

- Yerel toplum istihdam edilmelidir.
- Kazançların çoğunluğu topluluğa geri dönmelidir.
- İyi davranış pekiştirilmeli ve kötü davranış cezalandırılmalıdır.
- Yerel ekonomi desteklenmelidir.
- Turizm acentesi, turistlerin açık fikirliliğini teşvik etmelidir.
- Turistleri ağırlamak için değil, sakinler için alt yapıda iyileştirmeler yapılmalıdır.

Etik sorunların ortadan kaldırılması, sürdürülebilir ve toplum temelli kavramlarının gecekondur turizmine dâhil edilmesi Yoksul Yanlı Turizm kavramını akla getirmektedir. YYT, turizmin ekonomik faydalarının yoksulluğa odaklı olarak dağıtılması üzerine bir hareket ve yaklaşım olarak tanımlanabilir. Yoksulluk ve turizm arasındaki ilişki, turizmin ekonomik faydaları nedeniyle yoksulluğu azaltıcı etkisi üzerine açıklanabilir. Gecekondur turizmi ise yoksulluğun azaltılmasında bir fırsat sunabilmektedir. Yoksul yanlı turizm, toplum temelli turizm gibi yaklaşımlarla tasarlanan ve yönetilen turlar ile sürdürülebilir kalkınma için hizmet edilebilecektir. Gecekondur turlarını talep eden turistler için ön bilgilendirme yapılması, ekonomik faydanın yerel halka geri dönmesinin sağlanması, bölgedeki dezavantajlı gruplara/bireylere ekonomik ve sosyal faydaların ön plana çıkarılması gecekondur turizmini röntgenci ve sömürücü bir olumsuz gezi sınıfından çıkaracaktır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Gecekondur turizmi, merak, ilgi, farklı deneyim yaşama, macera, yardım etme güdüsü gibi çeşitli ve değişken motivasyonlarla ortaya çıkan yoksul, zor yaşam şartlarına sahip ve hatta çoğu zaman tehlikeli mahallelere seyahat etme isteği ile gerçekleştirilen turistik gezileri kapsamaktadır. Örnekleri incelendiğinde çoğu zaman organize olmadan girmenin ve gezmenin zor olduğu mekânlara doğru yapılan turları işaret etmektedir. Literatürde etik olup olmadığı konusunda tartışmalar yer almaktadır. Bazı araştırmacılar bu turizm türünün olumsuz ve etik olmadığını belirtirken (Meschkank, 2010; Rolfes, 2010; Kieti & Magio, 2013) bazı araştırmacılar topluluk için ekonomik, sosyal ve kültürel fayda sağladığını (Shivaraj, 2019; Monroe & Bishop, 2016) ifade etmektedir.

Gecekondur turizminin formunda yapılabilecek düzeltme ve iyileştirmeler ile daha sürdürülebilir bir bakış açısı sağlanması yoksulluğun azaltılması için bir fırsat olarak görülebilir. Gecekondur turizminin sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edebilmesi, yoksul yanlı turizm, sorumlu turizm ve gönüllü turizm olarak görülebilmesi, gecekondur turlarının tasarlanma biçimine bağlı olarak değişmektedir. Tur operatörleri ve seyahat acenteleri tarafından tasarlanan bu formdaki turlarda dezavantajlı yerlilerin iyi hali ve destinasyonun gelişimi için bütçe ayrılması durumunda gecekondur turizminin yoksul yanlı turizm, sürdürülebilir turizm ve sorumlu turizm çatısı altında yer alması muhtemeldir.

Gecekondur turizminin son zamanlarda Türkiye'de yaygınlaştığı dikkat çekmektedir. Özellikle İstanbul, İzmir, Ankara gibi ekonomik eşitsizliğin kendini gösterdiği/gizlediği kentlerde gecekondur ve arka sokak gezilerinin sayısı artmaktadır. Özellikle film ve dizile-

rin etkileri ile Tarlabası, Dolapdere ve Balat mahalleleri arka sokak turlarının ön planda olduğu gecekondu mahalleleridir. Organize şekilde gerçekleşen turların haricinde bireysel olarak da gezginler tarafından ilgi görmeye başlamıştır. Küresel Güney'de önemli bir talebe sahip olsa da Türkiye'de görece talebin daha az olduğunu söylemek mümkündür.

Yoksul yanlı turizm, sorumlu turizm ya da toplum temelli turizm yaklaşımlarının ön planda olduğu ve iyi yönetilen gecekondu turları ülke ekonomisi için yoksulluğu ve ekonomik eşitsizliği azaltmada fırsat olacaktır. Özellikle suç oranı yüksek, tehlikeli olarak anılan ve girilmesi zor olan gecekondu mahallelerinde yaşayanların yaşam standartlarını yükseltmek, sosyalleşme süreçlerini iyileştirmek ve istihdam ve ek gelir imkânları sağlamak amacıyla gecekondu turlarının düzenlenmesi sürdürülebilir kalkınma için araç olarak kullanılabilir. Öncesinde belirlenen mahalle sakinleri ile turizm bakış açılarını belirlemek için görüşmeler yapılabilir. Sonrasında toplum temelli ve yoksul yanlı turizm yaklaşımları ile desteklenerek sürdürülebilir kalkınma desteklenebilir.

Araştırmanın ilk sorusuna yanıt olarak, gecekondu turizmi kavramının henüz yeni ve sınırlı talebe bağlı bir turizm türü olduğunu söylemek mümkündür. Yoksul alanlara düzenlenen turların doğru yönetilmesi ve topluluğun faydasının ön planda tutulması durumunda kalkınmayı destekleyicidir. Araştırma için bir diğer soruya yanıt olarak Dünyada zenginlik ve yoksulluğun iki uç nokta olarak beraber gözlenebildiği şehirlere yüksek turistik talebin varlığı dikkat çekmektedir. Türkiye'de İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyükşehirlerde arka sokak turlarının sınırlı şekilde gerçekleştiği görülmektedir.

Gecekondu turizmi, varoş turizmi ya da yoksulluk turizmi olarak adlandırılan bu fenomenin, olumlu ve olumsuz taraflarının dikkate alınarak yürütülmesi gerekmektedir. Özellikle kentsel dönüşüm politikalarının tasarlanmasında yoksulluk turizmin olumlu etkileri üzerine farkındalık oluşturmak gereklidir. Kentsel dönüşüm sürecinde gecekondu turizminin olumlu sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerinin dâhil edilerek yürütülmesi, yeniden yerleştirme ve soylulaştırma uygulamalarının yanı sıra ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel olarak kalkınmayı destekleyecek turizm politikalarının tasarlanması sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Türkiye'de özellikle İstanbul'da arka sokak turları yapılmaktadır. Tur operatörleri ya da seyahat acentelerinin, turist ve yerel halk ile birlikte görüşlerinin alınarak aynı çalışmada sunulması önerilmektedir. Gelecekte yürütülecek çalışmalarda, gecekondu turistleri/yerel halk ile yapılacak görüşmelerin, Türkiye'de gecekondu turizminin geleceği için yön belirleyici olacağı ve literatürde olan boşluğu gidereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adaman, F. & Keyder, Ç. (2007), Türkiye'nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, *Tes-İş Dergisi*, 83-89.

Ak Çetin, D. (2020). Karanlık Turizm ve Kentsel Keşif Üzerine Teorik Bir Karşılaştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1509-1526.

Akgün Gültekin, A (t.y.). Yoksulluğun Sanal Ortamda Sömürülmesi: Gecekondu Turizmi Eleştirisi. *Yapı Dergisi*. Erişim Adresi: <https://yapidergisi.com/yoksullugun-sanal-ortamda-somurulmesi-gecekondu-turizmi-elestirisi/>. (Erişim tarihi: 22.06.2021).

Alili, M. (2017). Avrupa'daki ve Türkiye'deki Hüzün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırılması Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 37-50.

Ashley, C., Boyd, C. & Goodwin, H. (2000). Pro-Poor Tourism: Putting Poverty at the Heart of the Tourism Agenda, *Natural Resource Perspectives*, 51, 1-6.

Atlas Obscura (t.y.) Cairo's Garbage City. Erişim Adresi: <https://www.atlasobscura.com/places/garbage-city>. (Erişim tarihi: 24.08.2021).

Cambridge Dictionary (2021a). Erişim Adresi: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/slum>. (Erişim tarihi: 22.06.2021).

Cambridge Dictionary (2021b). Erişim Adresi: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/ghetto>. (Erişim tarihi: 22.06.2021).

Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.

Çelik, A. (2017). Hüzün Turizmi Üzerine Bir Derleme, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.1, Sayı.3, 41-55.

Çetin, İ. (2011). Kentiçi Bir Çöküntü Alanı Örneği Kadifekale'de Mekan Sosyolojisi Denemesi. *Sosyoloji Dergisi*, 25, 53-80.

Çobanoğlu, Ö. (2016). Göçmen Folkloru Bağlamında Brezilya Favelalarıyla Türkiye Gecekondu Mahallelerinin Karşılaştırılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4, 180-196.

Damon, A. (2009). Slum Tourism: Visitors See the 'Real' Jakarta. Erişim Adresi: <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/asiapcf/07/29/indonesia.slum.tourism/index.html>. (Erişim tarihi: 23.08.2021).

Dataturizm (t.y.) Tarlabası-Dolapdere Turları. Erişim Adresi: <https://www.dataturizm.com.tr/tarlabasi--dolapdere>. (Erişim tarihi: 24.08.2021).

Dailymail.co.uk (2011). Who'd Be a Dustman in Cairo? Revolting Pictures of Piled-up Rubbish Give Egyptian Capital Label of Garbage City. Erişim Adresi: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2019390/Whod-dustman-Cairo-revolting-pictures-piled-rubbish-Egyptian-capital-label-Garbage-City.html>. (Erişim tarihi:24.08.2021).

Delic, J. M. (2011). Trends in Slum Tourism. School of Hospitality and Tourism Management, University of Guelph.

Demirci, A. (2014). Literatür Taraması. İçinde *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*, Ed: Arı, Y. ve Kaya, İ. Coğrafyacılar Derneği, ISBN: 978-605-86453-2-5.

Dürr, E. & R. Jaffe. (2012). Theorizing Slum Tourism: Performing, Negotiating and Transforming Inequality. *European Review of Latin American and Caribbean Studies/Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe*, (93): 113-123.

Dyson, P. (2012). Slum Tourism: Representing and Interpreting 'Reality' in Dharavi, Mumbai, *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 1-21.

Edelman, D. J. & Gunawan, D. S. (2020). Managing the Urban Environment of Jakarta, Indonesia. *Current Urban Studies*, 8, 57-106.

Erkan, N. E. & Altıntaş, S. (2018). Soylulaştırmanın Gündelik Hayattaki Görünümleri: Balat'ın Mekânsal ve Sosyal Dönüşümü. *İDEALKENT*, 9 (23) , 292-335.

El-Sherbiny, E. (2018). Inside Nairobi's Slum Tourism Boom. <https://www.thedailybeast.com/inside-nairobi-s-slum-tourism-boom?ref=scroll>. Erişim tarihi: 24.08.2021.

Fonseca, A., Seabra, C. & Silva, C. (2016). Dark Tourism: Concepts, Typologies and Sites. *Journal of Tourism Research & Hospitality*. S02. 1-6.

Francisco, J. (2019). Slum Tourism: What Is It, and Is It Okay? Erişim Adresi: <https://www.tripsavvy.com/what-is-slum-tourism-in-brazil-4053176>. (Erişim tarihi: 24.08.2021). Freire-Medeiros, B. (2009). The Favela and Its Touristic Transits. *Geoforum*, 40(4): 580-588.

Freire-Medeiros, B. (2013). *Touring Poverty*. New York, NY: Routledge.

Frenzel, F., Koens, K. & Steinbrink, M. (2012). Slum Tourism: Poverty, Power and Ethics.

Frenzel, F., Koens, K., Steinbrink, M. & Rogerson, C. M. (2015). Slum Tourism: State of the Art. *Tourism Review International*, 18(2), 237-252.

Frenzel, F. (2013). Slum Tourism in the Context of the Tourism and Poverty (Relief) Debate. *DIE ERDE: Journal of the Geographical Society of Berlin*, 144(2): 117-128.

- Frenzel, F. (2014). SlumTourism and Urban Regeneration: Touring Inner Johannesburg. *Urban Forum*, 25(4), 431–447.
- Goodwin, H. (2008). Pro-poor Tourism: a response, *Third World Quarterly*, 29(5), 869-871.
- Güzel, B., İşçi, C. & Bağcı, E. (2020). Slum Area for Tourists: From Residents' Perspective Tarlabası Case Study. *Journal of Travel and Tourism Research* 16, 111-133
- Harrison, D. (2008). Pro-poor Tourism: a critique. *Third World Quarterly*, 29(5), 851–868.
- Kieti, D. & Magio, K. (2013). The Ethical and Local Resident Perspectives of Slum Tourism in Kenya. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 1 (1), 37-57.
- Korstanje, M. E. (2019). Tourism in the Days of Morbid Consumption, Terrorism, *Technology and Apocalyptic Futures*, 81-101.
- Köroğlu, A. S. (2015). Literatür Taraması Üzerine Notlar ve Bir Tarama Tekniği, *GİDB Dergi*, s.1.
- Laingsingh, S.S. (2019). *Slum Tourism in Dharavi: a Multimodal Analysis on the Online Representation of Slum Tours in Dharavi*. Rodboud Universiteit Nijmegen, BA thesis - premaster Tourism & Culture.
- Lennon, J. (2017). Dark Tourism, *Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, 1-42.
- Lennon, J. & Foley, M. (2001). *Dark Tourism: The Attraction of Death and Disaster*, Boston: Cengage Learning.
- Ma, B. (2010). *A Trip into the Controversy: A Study of Slum Tourism Travel Motivations*. Philadelphia, University of Pennsylvania.
- Macanas, R. (2019). Slum Tourism as a Catalyst for Poverty Alleviation Among the Philippine Urban Poor: Government Policies Needed (June 4, 2019). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3399119>.
- Mekawy, M.A. (2012). Responsible Slum Tourism: Egyptian Experience. *Annals of Tourism Research*, 39(4), 2092-2113.
- Meschkank, J. (2010). Investigations into Slum Tourism in Mumbai: Poverty Tourism and The Tensions Between Different Constructions of Reality. *GeoJournal* 76 (1), 47-62.
- Monroe, E. & Bishop, P. (2016). Slum Tourism: Helping to Fight Poverty ...or Voyeuristic Exploitation? Erişim Adresi: <https://www.tourismconcern.org.uk/wp-content/uploads/2016/02/Slum-Tourism-Report-print-web.pdf>. Erişim tarihi: 23.08.2021.
- Nisbett, M. (2017). Empowering the Empowered?: Slum Tourism and The Depoliticization of Poverty. *Geoforum*, 85, 37–45.
- Norah, J. (2018). Travel Research: How Do Locals Feel About the Practice of Slum Tourism? Erişim Adresi: <https://independenttravelcats.com/travel-research-slum-tourism-how-do-the-locals-feel-about-this-practice/>. (Erişim tarihi: 23.08.2021).
- Pinho, P. (2016). *Touring Poverty*. Bianca Freire-Medeiros . London and New York: Routledge, 2013. 224 pp.. *The Journal of Latin American and Caribbean Anthropology*. 21. 193-195. 10.1111/jlca.12200.
- Rolfes, M. (2010). Poverty Tourism: Theoretical Reflections and Empirical Findings Regarding an Extraordinary Form of Tourism. *GeoJournal*, 75(5), 421–442.
- Shivaraj, S. (2019). Slumming It At Dharavi: What Are Our Intentions With Slum Tourism? Erişim Adresi: <https://travel.earth/what-are-our-intentions-with-slum-tourism/>. (Erişim tarihi: 23.08.2021)
- Steinbrink, M. (2012) 'We Did The Slum!': Reflections on Urban Poverty Tourism from a Historical Perspective. *Tourism Geographies*, 14(2), 1–22.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2021). Brezilya Ülke Profili. T.C. Ticaret Bakanlığı Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5f03238413b876ced4013ae9/Brezilya%20%C3%9Ckle%20Profili.pdf>. (Erişim tarihi: 24.08.2021).
- Toker, A. (2019). Gecekondu Turizminde Turist Rehberlerinin İlham Verici Rolü. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(4), 3029- 3044.
- Turgut Yıldız, H. (2015). Türkiye'deki Gecekondu Sorununun Yapısal Analizi ve Bir Sağlıklaştırma Modeli Önerisi. Erişim Adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/67675565.pdf>. (Erişim tarihi: 24.08.2021).
- Türkiye Kültür Portalı (2021). Kadifekale. Erişim Adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/gezilecekyer/kadifekale>. (Erişim tarihi: 24.08.2021).
- Yıldız, S. & Yıldız, Z. (2018). Gecekondu Turizmi: Bir Çözüm Mü? Yoksa Bir Problem Mi? *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 974-992.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- 1001İstanbul (t.y.) Pera'nın Arka Sokakları ve Tarlabası. Erişim Adresi: <https://1001istanbul.com/etkinlikler/peranin-arka-sokaklari-ve-tarlabasi/>. (Erişim tarihi: 24.08.2021).

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum veya kuruluş-tan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Bu çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışmaması bulunmamaktadır.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Turizm Akademik Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışmada doküman incelemesi yapıldığı için etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Çalışmadaki tüm yazarlar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuştur.

Araştırmacıların Katkı Oranı:

1. yazar katkı oranı : %50

2. yazar katkı oranı : %50

EXTENSIVE SUMMARY

The Commodification of Poverty: A Conceptual Perspective on Slum Tourism

Çağla Aslı GÜLDURAN*, Arzu AKDENİZ

Introduction

While slum tourism has been accused of exploitation and voyeurism, its advocates argue that tourism opens up new opportunities for slum residents to improve their lives. This is the most controversial aspect of slum tourism. In the study, with the title of “the commodification of poverty”, it was aimed to reveal how slum tourism is perceived and implemented in Turkey and in the world. For this purpose, by reviewing the related literature on the subject, it was foreseen to determine the framework of this type of tourism and its contribution to the literature.

Method

Qualitative research method was used in the study. By performing document analysis, which is one of the data collection techniques used in qualitative research, it was aimed to obtain in-depth information about the subject.

Results

Together with the revisions and improvements to be made in the form of slum tourism and thus providing a more sustainable perspective can be seen as an opportunity to reduce poverty. The ability of poverty tourism to serve sustainable development, to be regarded as pro-poor tourism, responsible tourism and voluntary tourism, depends on the way slum tours are designed. In this form of tours designed by tour operators and travel agencies, it may be possible that slum tourism will be brought together under the same roof of pro-poor tourism, sustainable tourism and responsible tourism, on the condition that budget is allocated for the well-being of disadvantaged locals and the development of the destination.

It is noteworthy that slum tourism has become widespread in Turkey in the recent years. Especially in such cities as Istanbul, Izmir and Ankara, where economic inequality is manifested/hidden, the number of slums and back-street tours is increasing. Apart from the organized tours, they have begun to attract the attention of individual travelers. Despite the fact that it has a significant demand in the Global South,

it is possible to say that the demand is relatively low in Turkey.

Suggestions

This phenomenon, which is also called slum tourism, ghetto tourism or poverty tourism, should be carried out by considering its positive and negative aspects. It is necessary to raise awareness on the positive effects of poverty tourism especially in the design of urban transformation policies. In the urban transformation process, carrying out slum tourism activities by involving its positive social, economic and cultural effects, designing tourism policies that will support economic, socio-cultural and environmental development as well as resettlement and gentrification practices are deemed important in terms of supporting sustainable development.

* Corresponding author at: Muğla Sıtkı Koçman University, Ortaca Vocational School, Department of Travel-Tourism and Entertainment Services, E-Mail Address: agurdogan@mu.edu.tr

